

DYS · LEXIE [DISLEKSIE] is
één hartekijkig probleem met
het aanleren en het nauwkeurig
en/of flot toepassen van het
lesmateriaal en het op
woorden. **Waarom?**

Dyslexieprotocol 2024

Elzendaalcollege – Metameer

metameer

elzendaalcollege

Dit dyslexieprotocol wordt elke vier jaar geëvalueerd en bijgesteld door de orthopedagogen van Elzendaalcollege - Metameer, in afstemming met de ondersteuningscoördinatoren, de begeleiders dyslexie, de examencoördinatoren en wordt daarna ter instemming voorgelegd aan het DO en de MR.

Dit protocol wordt jaarlijks door het ondersteuningsteam onder de aandacht gebracht bij mentoren, coördinatoren en teamleiders om het document levend en actueel te houden. Het protocol is te vinden op de websites van alle locaties binnen Elzendaalcollege – Metameer.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Wat is dyslexie?	3
Definitie	3
Signalering in het primair onderwijs (basisschool)	3
Ernstige Dyslexie (ED) en het protocol ED	3
Ondersteuning Ernstige Dyslexie (ED) op Elzendaalcollege – Metameer.....	5
Compenseren naast remediëren	5
Procedure voor leerlingen met vastgestelde dyslexie.....	5
Ondersteunende leermiddelen.....	5
Informerende ouders	6
Ondersteuning en screening bij vermoeden van dyslexie.....	9
Literatuurlijst	10

Inleiding

In dit protocol wordt beschreven hoe we op Elzendaalcollege – Metameer omgaan met leerlingen met een diagnose dyslexie, welke begeleiding en faciliteiten wij bieden en hoe we handelen bij het vermoeden van dyslexie.

Op Elzendaalcollege - Metameer streven we ernaar dat elk kind zich binnen zijn mogelijkheden zo goed mogelijk kan ontwikkelen. Dyslexie kan daarin een belemmerende factor zijn. Van alle vastgestelde leerproblemen onder leerlingen in het voortgezet onderwijs, is dyslexie verreweg de meest voorkomende diagnose. Ook op Elzendaalcollege – Metameer zijn er veel leerlingen met een dyslexieverklaring. Tijdens de schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs (VO) kunnen er nog leerlingen bij komen die last hebben van ernstige lees- en spellingsproblemen en van wie het vermoeden bestaat dat er sprake zou kunnen zijn van dyslexie. Om leerlingen ondanks deze belemmering zo goed mogelijk te kunnen begeleiden beschikt Elzendaalcollege – Metameer over een dyslexieprotocol. Met dit protocol als leidraad wordt er geprobeerd om elke leerling een zo passend mogelijk pakket van faciliteiten te bieden. Hierbij wordt niet alleen uitgegaan van de meest recente dyslexieverklaring, maar ook van het functioneren van de leerling op school.

In dit protocol wordt beschreven hoe Elzendaalcollege – Metameer omgaat met een leerling met een diagnose dyslexie, welke begeleiding en faciliteiten er worden geboden en hoe er wordt gehandeld bij het vermoeden van dyslexie.

Wat is dyslexie?

Om dyslectische leerlingen goed te begeleiden en hun problemen te begrijpen, is het belangrijk dat we weten wat de stoornis dyslexie inhoudt en wat de mogelijke gevolgen ervan zijn voor de leerling. Zonder voldoende kennis van zaken kan er geen adequate begeleiding worden opgezet.

Definitie

De definitie van de leesstoornis dyslexie luidt “Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking,” (De Jong et al., 2016).

Signalering in het primair onderwijs (basisschool)

Meestal komen lees- en spellingsproblemen in de onderbouw van de basisschoolperiode aan het licht. Leerlingen hebben moeite met het automatiseren van klanken en/of spellingsregels, waarna extra ondersteuning en oefenmateriaal wordt aangeboden. Wanneer de problemen ernstig zijn en blijven bestaan, start een basisschool met het aanleggen van een leerlingdossier. Dit wordt gedaan om de vorderingen van de leerlingen te monitoren en tevens te kunnen zien of er sprake zou kunnen zijn van ernstige dyslexie. Om te kunnen zeggen of er inderdaad sprake is van ernstige dyslexie, moet onderzoek gedaan zijn door een orthopedagoog of psycholoog die gekwalificeerd is in het uitvoeren van psychodiagnostisch onderzoek. Daarbij beschikt deze professional over specialistische kennis op het gebied van leerstoornissen en onderwijsbelemmeringen die daarmee gepaard kunnen gaan. De onderzoeker kan vervolgens concluderen of er sprake is van ernstige dyslexie en geeft bij een positief antwoord vervolgens een dyslexieverklaring af.

Ernstige Dyslexie (ED) en het protocol ED

Wanneer er sprake is van ernstige lees- en eventuele spellingproblematiek en een leerling is niet ouder dan 12 jaar, kan de leerling in aanmerking komen voor specialistische (vergoede) zorg. Dit bestaat uit een vergoed dyslexieonderzoek en indien geïndiceerd, een dyslexiebehandeling. Om ernstige dyslexie vast te stellen moeten de leesproblemen zeer ernstig zijn of de lees- én spellingsproblemen ernstig. Daarnaast moeten de problemen hardnekkig zijn. Dit moet blijken uit het leerlingdossier dat door de basisschool wordt ingevuld. In het dyslexieonderzoek wordt het lees- en spellingsniveau ook onderzocht. Daarnaast moet er sprake zijn van een dyslexie typerend cognitief

profiel: een zwakte op het gebied van de klanktekenkoppeling, de fonologische verwerking en/of een lage benoemselnelheid. Indien er geen andere bijkomende problemen zijn aangetoond, kan de diagnose ernstige dyslexie worden vastgesteld. Binnen de vergoede dyslexiezorg wordt het Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling 3.0 (PDD&B), origineel van Blomert (2006), aangehouden¹.

Meer informatie over wat dyslexie is en hoe dit wordt vastgesteld, kan worden gevonden in hoofdstuk 3 van het protocol dyslexie voortgezet onderwijs².

¹ Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 3.0

² <https://www.kpcgroep.nl/media/1117/protocol-dyslexie-voortgezet-onderwijs.pdf>

Ondersteuning Ernstige Dyslexie (ED) op Elzendaalcollege – Metameer

Compenseren naast remediëren

In de basisschoolperiode is vaak veel tijd gestoken in remediëren, ofwel het “herstellen” van de lees- en/of spellingsachterstanden. Tijdens de lessen, bij extra huiswerk en/of bij de dyslexiebehandeling is hier volop aandacht voor geweest. In het voortgezet onderwijs is het heel belangrijk om dit behaalde niveau te behouden en de achterstand ten opzichte van medeleerlingen niet opnieuw te laten oplopen. Aan de andere kant is er vaak ook een plafondniveau bereikt als het gaat om bijvoorbeeld het technisch leesniveau en -tempo. Daarom wordt in het voortgezet onderwijs het compenseren belangrijk. Hieronder wordt beschreven wanneer en van welke hulpmiddelen er gebruik kan worden gemaakt op Elzendaalcollege – Metameer.

Procedure voor leerlingen met vastgestelde dyslexie

Wanneer bij een leerling na psychologisch onderzoek dyslexie is vastgesteld door een daartoe bevoegde psycholoog of orthopedagoog, heeft school de opgestelde dyslexieverklaring nodig om faciliteiten te kunnen verlenen. Ouders dienen de dyslexieverklaring bij de betreffende locatie aan te leveren. Vervolgens wordt deze verklaring aan het leerlingdossier toegevoegd en komt de leerling via het ondersteuningsteam op de faciliteitenlijst te staan. De mentor informeert docenten van de leerling over de faciliteiten waarvan de leerling gebruik mag maken en volgt de uitvoering hiervan gedurende het schooljaar.

Ondersteunende leermiddelen

Voorgelezen lesboeken

Van veel lesmethodes zijn voorgelezen versies beschikbaar. Soms wordt het lesboek digitaal aangeboden en zit er een voorleesfunctie in de methode zelf. Van sommige lesmethodes gebruiken we papieren lesboeken, maar daarvan is vaak wel een voorgelezen variant beschikbaar. Deze wordt aangeboden via www.dedicon.nl. Na registratie op deze website en het uploaden van de dyslexieverklaring kunnen ouders luisterboeken bestellen. De kosten hiervan moeten door ouders worden betaald en kunnen daarna worden gedeclareerd via de administratie van Elzendaalcollege – Metameer door de factuur te overleggen.

Voorgelezen leesboeken

Voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid van leerlingen wordt verwacht dat zij leesboeken lezen. Dit geldt voor de vakken Nederlands, Engels en indien van toepassing ook voor Duits en Frans. Hiervan zijn vaak ook luisterboeken beschikbaar. Hiervoor kan onder andere gebruik gemaakt worden via www.onlinebibliotheek.nl of www.passendlezen.nl.

Faciliteiten

Een leerling met een dyslexieverklaring mag gedurende de gehele schoolloopbaan gebruik maken van een aantal faciliteiten. Deze faciliteiten zorgen dat de belemmeringen die ontstaan door het lager lees- en/of spellingsniveau, niet onnodig van invloed zijn op de leerresultaten. De faciliteiten voor leerlingen in het examenjaar komen overeen met de landelijke richtlijnen van de wetgeving over Kandidaten met een ondersteuningsbehoefte³.

Tekst-naar-spraak software

Leerlingen met dyslexie kunnen baat hebben bij de nieuwe mogelijkheden die de computer en de bijbehorende technologie hen biedt. In de dyslexieverklaringen die momenteel afgegeven worden is dan ook vrijwel standaard computergebruik en gebruik van tekst-naar-spraak software opgenomen. De locaties van Elzendaalcollege – Metameer bieden allen een vorm van deze software als faciliteit

³ Brochure kandidaten met een ondersteuningsbehoefte.

voor leerlingen met dyslexie. Leerlingen die gebruik maken van deze software kunnen dit doen bij het maken van huiswerk en van toetsen in de toetsweek, buiten de toetsweken, bij toetsen die onderdeel uitmaken van het PTA en bij de centraal schriftelijke examens, indien de toets in digitale vorm beschikbaar is. Leerlingen op vmbo-basis en vmbo-kader maken de examens allemaal digitaal. De voorleesfunctie zit dan in het examen verwerkt.

Tijdverlenging

Leerlingen met dyslexie hebben recht op 20% verlenging van de toetstijd. Bij toetsen van één lesuur krijgen leerlingen met dyslexie 10 minuten extra tijd. Bij een toets van twee lesuren krijgen ze 20 minuten extra tijd. We bieden de leerling met dyslexie altijd verlenging van de toetstijd aan. Ook bij toetsen die niet in de toetsweken worden afgenomen. Bij het centraal schriftelijk examen hebben leerlingen met dyslexie recht op maximaal 30 minuten extra tijd. Bij praktijkonderdelen wordt er in dezelfde verhouding van 20% verlenging bekeken op hoeveel minuten extra tijd de leerling recht heeft.

Spellingfouten

Bij *alle leerlingen* die deelnemen aan het examen geldt dat een specifieke spelfout slechts één keer wordt fout geteld. Wanneer de leerling dezelfde fout opnieuw maakt, in dezelfde toets, worden hiervoor niet méér punten afgetrokken.

Regels omtrent spellingfouten bij *leerlingen met dyslexie*:

- ❖ Bij woorden-, zinnen- en grammaticatoetsen (de hoofdstuktoetsen) worden fonetisch geschreven woorden en/of andere dyslexie fouten goed geteld, mits dit is afgestemd binnen de vakgroep. Als het woord een andere betekenis heeft gekregen, vanwege schrijfwijze, wordt het fout geteld.
- ❖ De toets(onderdelen) schrijfvaardigheid, waarin een grotere tekst moet worden uitgewerkt, maken leerlingen met dyslexie met behulp van een digitaal programma waarbij spellingcontrole is ingeschakeld⁴. Bij deze toetsen worden fonetisch geschreven woorden en/of andere dyslexie fouten (die worden gemaakt ondanks het gebruik van de spellingcontrole) altijd fout geteld.

Regel- en spellingkaarten

Leerlingen met dyslexie krijgen indien nodig de mogelijkheid om met een dyslexiecoach en/of docent Nederlands een spellingkaart te maken. Samen met de begeleider gaan ze kijken welke spellingsregels er op de kaart komen te staan.

- ❖ Regel- en spellingkaarten mogen indien wenselijk in de onderbouw tijdens de les en toetsen worden gebruikt.
- ❖ In de bovenbouw mogen ze tijdens de les worden gebruikt, niet bij toetsen.
- ❖ Regel- en spellingkaarten zijn bij voorkeur geplastificeerde kaarten die voor de toets gecontroleerd kunnen worden door de surveillant.

Computer als schrijfgerei

Leerlingen met dyslexie mogen de computer altijd gebruiken, aangezien zij tekst-naar-spraak software en spellingcontrole (tenzij spelling wordt getoetst) mogen gebruiken. Bij gebruik van de computer tijdens toetsen en PTA ziet de school erop toe dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Indien de leerling geen tekst-naar-spraak software gebruikt en wel gebruik wil maken van de computer als schrijfgerei, dient dit bij voorkeur aan de start van het examenjaar, maar uiterlijk acht weken voor de start van het examen aan de examencommissie te worden gecommuniceerd.

Informerende ouders

Voorafgaand aan de start van het nieuwe schooljaar ontvangen ouders een brief met informatie over de manier waarop Elzendaalcollege – Metameer ondersteuning biedt aan leerlingen met dyslexie. Daarnaast ontvangen zij een brief over de mogelijkheid van gesproken lesboeken van leerjaar 1 via Dedicon en een informatieavond op Elzendaalcollege over Kurzweil.

⁴ Op dit moment is er voor deze leerlingen alleen een verandering van papier naar computer nodig op het schrijfvaardigheids onderdeel van het centraal schriftelijk examen Nederlands van het niveau mavo.

Begeleiding voor leerlingen met dyslexie

Leerlingen met dyslexie krijgen bij de overgang naar het voortgezet onderwijs met nieuwe uitdagingen te maken. In de brugklas moet de uitspraak, schrijfwijze en betekenis van Engelse, Duitse en Franse woorden geleerd worden en ook de grammatica dient te worden onthouden. Ook neemt de hoeveelheid huiswerk toe, waarmee ook de leeshoeveelheid toeneemt. Het is daarom van belang dat leerlingen met dyslexie een passende strategie leren waarmee zij gedurende hun schoolcarrière kunnen werken om schoolsucces te behalen. De meeste leerlingen met dyslexie zijn voldoende toegerust om met behulp van faciliteiten en compenserende leermiddelen resultaten te behalen die passen bij hun talenten en inzet, zonder hierbij onnodig gehinderd te worden door hun dyslexie. Toch komt het soms voor dat een leerling leerachterstanden laat zien, niet goed weet hoe hij moet leren of op een andere manier vastloopt. De mentor is hierbij degene die signalen ontvangt vanuit bijvoorbeeld gesprekken met de leerling en/of ouders, vanuit docenten of achterblijvende leerresultaten. De mentor bespreekt met de leerling, ouders, betrokken docenten en coördinator/teamleider wat nodig is om weer bij te komen. Dit kan extra uitleg zijn, een gesprek met de docent of specifiek oefenmateriaal. Wanneer dit onvoldoende werkt of iets anders nodig is, neemt de mentor contact op met het ondersteuningsteam. Vanuit daar wordt gekeken of en welke extra ondersteuning nodig is en kan worden geboden. Voor meer informatie over ondersteuning op Elzendaalcollege – Metameer, zie het Schoolondersteuningsprofiel op de websites van de betreffende locatie.

Dispensatiemogelijkheid voor de tweede (of derde) moderne vreemde taal

Voor alle leerlingen zijn Nederlands en Engels verplichte eindexamenvakken. Voor leerlingen met dyslexie kan het verplicht volgen van een tweede (of derde) moderne vreemde taal erg lastig zijn of zelfs belemmerend in het behalen van hun eindexamen. Hierdoor kan de vraag ontstaan of dispensatie voor dit vak mogelijk is.

De huidige wetgeving⁵ geeft aan dat onder bepaalde omstandigheden een ontheffing voor het volgen van een bepaald vak kan worden verleend onder de daarvoor aangegeven omstandigheden. De ontheffing kan door de school worden verleend, op individuele basis, binnen de door de regelgeving bepaalde kaders. De school kan daarbij haar eigen beleid bepalen; het is dus geen recht waarop de leerling aanspraak kan maken.

- In de **onderbouw** is géén dispensatie op een tweede of derde moderne vreemde taal mogelijk. Leerlingen op het vmbo moeten in de eerste twee jaar Frans of Duits volgen. Ontheffing voor beide talen is niet mogelijk. Indien de belemmering van dyslexie zodanig aanwezig blijft tijdens het volgen van het vak in de onderbouw, wordt in afstemming met het ondersteuningsteam maatwerk geboden. Er wordt dan gekeken welke onderdelen van het vak wel uitgevoerd kunnen worden, waarbij de dyslexie niet of minder belemmerend is. De leerling blijft altijd de lessen volgen zoals het rooster voorschrijft.
- In **leerjaar 3 van vmbo-b/k** is er géén dispensatie op een tweede of derde moderne vreemde taal mogelijk. Zij kunnen de tweede en derde moderne vreemde taal in de bovenbouw vermijden door een profiel te kiezen zonder deze moderne taal.
- In **leerjaar 3 van vmbo-t/mavo** is er wel dispensatie mogelijk in de tweede of derde moderne vreemde taal voor leerlingen met dyslexie. Hiervoor gelden de volgende voorwaarden:
 - o De leerling is in het bezit van een dyslexieverklaring en heeft deze gedeeld met het ondersteuningsteam op school;
 - o De leerling heeft het betreffende vak in periode 1 gevolgd met minimaal een voldoende inzet;
 - o De leerling doet schriftelijk afstand van de mogelijkheid om dit vak in de bovenbouw te kiezen;
 - o De leerling heeft een positief advies van de vakdocent en decaan om dispensatie aan te vragen voor het betreffende vak;
 - o De leerling heeft een positief advies van ouder(s)/verzorger(s) om dispensatie aan te vragen voor het betreffende vak.
- In **leerjaar 4** moeten leerlingen op mavo, havo en vwo een profiel kiezen.

⁵ Rijksoverheid, voortgezet onderwijs. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/vreemde-talen-bovenbouw-havo-en-vwo>

- Leerlingen op **vmbo-t/mavo en havo** kunnen net als de leerlingen op vmbo-b/k een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw vermijden door een profiel te kiezen zonder deze moderne taal.
- Op **vwo** is een tweede moderne vreemde taal verplicht.
 - Dispensatie kan enkel worden aangevraagd bij **leerlingen van het atheneum met een natuurprofiel**, waarbij een succesvolle afronding van de opleiding wordt gehinderd⁶. In plaats van de tweede moderne vreemde taal volgt de leerling een ander examenvak. Het programma als geheel wordt niet verlicht. De dispensatie moet vóór het maken van de profielkeuze worden aangevraagd.
 - Voor **leerlingen op het gymnasium** is géén ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Voor verdere toelichting wordt er verwezen naar het expertisecentrum Dyslexie⁷.

Aanvragen dispensatie

Indien leerlingen op basis van bovenstaande informatie menen aanspraak te kunnen maken op een vrijstelling voor de tweede of derde moderne vreemde taal, dient er een officieel verzoek ingediend te worden bij de verantwoordelijke van de betreffende jaarlaag, welke op basis van adviezen van de orthopedagoog en onderliggende documentatie besluit over het al dan niet toekennen van de dispensatie. Tegen het besluit is beroep mogelijk bij de rector.

⁶ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-archief-5eb37a9e-46d8-4c4a-834c-e723b98126f9/pdf>

⁷ <https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/vo-voortgezet-onderwijs/vrijstelling-compensatie-dispensatie>

Ondersteuning en screening bij vermoeden van dyslexie

Leerlingen worden intensief gevolgd in het basisonderwijs als het gaat om lees- en spellingsproblemen en vermoedens van dyslexie. Wanneer er signalen zijn dat er vertraging is of problemen zijn in deze ontwikkeling, moeten scholen extra ondersteuning bieden. Wanneer de signalen ernstig blijven wordt (vergoed) dyslexieonderzoek gedaan. De kinderen bij wie ernstige dyslexie (ED) wordt vastgesteld, komen daarna in aanmerking voor vergoede behandeling. Door het leesproces van alle leerlingen nauwlettend te volgen en door de afspraken hierover tussen de basisscholen en de jeugdhulp (die verantwoordelijk zijn voor de verwijzing naar vergoede zorg), is het "missen" van een leerling met ernstige dyslexie vrijwel onmogelijk. De kans is dus erg klein dat ED in het VO nog naar boven komt. Onderzoek hiernaar wordt daarom slechts vergoed tot een leeftijd van 12 jaar.

Wel kan er sprake zijn van (lichtere) leesproblemen, spellingproblemen of andere oorzaken voor de ervaren moeilijkheden in leren. Het is dan belangrijk om breed te kijken naar de hulpvraag, mogelijke oorzaken en oplossingen en niet te snel te focussen op dyslexie. Wanneer de mentor en/of vakdocenten lees- en/of spellingproblemen signaleren is het belangrijk dat zij deze verder inventariseren en in afstemming met het ondersteuningsteam bekijken wat de volgende stappen zijn. Hierbij geldt het volgende proces:

Literatuurlijst

Blomert, L. (2006). Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling. Cognitieve Neurowetenschap, Faculteit Psychologie, Universiteit Maastricht.

College voor Toetsen en Examens (2023). Brochure kandidaten met een ondersteuningsbehoefte. CvTE, Utrecht.

Dekker, S. (2014). Kamerbrief over ontheffing tweede moderne vreemde taal atheneum. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

Expertisecentrum Dyslexie (2022). van: <https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/wat-is-dyslexie>. ECD, Maastricht.

Expertisecentrum Dyslexie (2024). van: [Voortgezet onderwijs: dyslexie en vrijstellingen \(expertisecentrum-dyslexie.nl\)](https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/voortgezet-onderwijs-dyslexie-en-vrijstellingen) ECD, Maastricht.

Henneman, K., Bekebrede, J., Cox, A. & Krosse, H. de (2022). Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs. Een handreiking voor directie, middenmanagement en docenten. Masterplan Dyslexie .NL

Jong, P.F. de, Bree, E.H. de, Henneman, K., Kleijnen, R., Loykens, E.H.M., Rolak, M., Struiksma, A.J.C, Verhoeven, L., & Wijnen, F.N.K. (2016). Dyslexie: diagnostiek en behandeling. Brochure van de Stichting Dyslexie Nederland. NKD.

Nationaal Referentiecentrum Dyslexie (2013). Protocol dyslexie diagnostiek en behandeling 2.0.

Rijksoverheid (2024). Voortgezet onderwijs. van: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/vreemde-talen-bovenbouw-havo-en-vwo>